

THEOLOGIA SYSTEMATICA

Menekültügy, migráció

Vitanyitó a menekültügy és a migráció kérdésköréről

Flüchtlingsproblem, Migration.

Öffentliche Debatte zum Problem der (europäischen) Flüchtlings- und Migrationsproblem. Zusammenfassung

Nachdem der Generalkonvent der Ungarischen Reformierten Kirche am 11. November 2015 eine Erklärung betreffend die europäische Flüchtlings- und Migrationsfrage verabschiedet hat, befasste sich auch der Synodalrat der Reformierten Kirche in Rumänien in seiner Sitzung am 26. November 2015 mit diesem Problem. Der Synodalrat beschloss, in dieser Frage eine öffentliche Debatte zu eröffnen. Nach deren Abschluss wird die Synode um Stellungnahme gebeten. Zum Einstieg veröffentlichen wir die genannte Erklärung des ungarisch-reformierten Generalkonventes, sowie je einen Beitrag der Theologieprofessoren i. R. Juhász Tamás und Szűcs Ferenc.

Schlüsselworte: Flüchtlinge, Migration aus biblischer und theologisch-ethischer Sicht.

A Romániai Református Egyház Zsinatának Állandó Tanácsa 2015. november 26-én tartott ülésén foglalkozott a menekültügy, illetve a migráció kérdéskörével azután, hogy ebben a témában a Magyar Református Egyház Generális Konventje 2015. november 11-én már megfogalmazott egy nyilatkozatot, amelyet az alábbiakban fogunk közölni.

A Zsinati Állandó Tanács úgy döntött, hogy sajtóvitát indít e kérdésben. Ennek érdekében javasolta Juhász Tamás Néhány bibliai és teológiai érv a menekültügy megítéléséhez című írásának és függelékének közlését a Református Szemlében, hogy a vita lezárása után zsinati tanítás készülhessen a menekültkérdésről (ZsÁT 9–2015. nov. 26.).

Várjuk tehát olvasóink írásait a menekültügy, illetve a migráció kérdésének tárgykörében.

A Generális Konvent elnökségének nyilatkozata az európai migrációs válságról

Az elmúlt hónapokban Európa a második világháború óta nem tapasztalt menekült- és migránsáradattal szembesült: emberek százezrei keltek és kelnek Észak-Afrikából és Ázsiából útra, hogy az Európai Unió országaiban keressenek biztonságot és jobb jövőt a hazájukban uralkodó háborús helyzet, elnyomás, megszállás, terrorfenyegetettség, üldözések vagy gazdasági reménytelenség miatt. Világosan kell látnunk, és mindenekelőtt ki kell mondanunk, hogy a korábban ismeretlen léptékű migráció mögött olyan társadalmi, gazdasági, politikai és civilizációs krízisek állnak, sokszor az Európai Unió vezetői által figyelmen kívül hagyott keresztyénüldözések, amelyek megoldása az érintett államok és a nemzetközi szervezetek közös, összehangolt lépéseit igénylik. A válság iga-

zi megoldását csak az hozhatja meg, ha megszűnnek a kényszerű elvándorlás okai, és ki-ki békében, jobb élet lehetőségeivel élhet saját hazájában, vagy térhet oda vissza. Kérjük ezért a felelős kormányokat, valamint az Európai Unió vezetőit és a további érintetteket, hogy tegyenek meg mindent ennek érdekében. Egyházunk tagjait pedig arra kérjük, hogy imádságaikban könyörögjenek ezért a Szentháromság-Istenhez.

Tesszük ezt azért, mert meggyőződésünk, hogy az Európai Unió nem kizárólagos gazdasági érdekközösség, hanem olyan szellemi, politikai és erkölcsi értékek letéteményese, amelyek a zsidó-keresztyén kultúrkörben gyökerezve, hosszú évszázadok alatt alakultak ki, s amelyeket, a Szentírás alapján, egyházunk elsőrendűnek és megőrzendőnek tekint. Közös felelősségünk, hogy ezeket az értékeket ápoljuk, érvényre juttassuk, és mindent megtegyünk annak érdekében, hogy gyermekeink és unokáink korában is betölthessék társadalom- és jellemformáló szerepüket. Arra kérjük ezért az Európai Uniót és a felelős döntéshozókat, hogy a bevándorlási és menekültügyi politika irányelveit a szolidaritás és a tevékeny szeretet szempontjai mellett csakis ezen európai értékekre tekintettel határozzák meg, ne pedig a gazdasági hasznosság vagy ellenkezőleg, a félelem és előítéletek alapján. Meggyőződésünk, hogy enélkül a bevándorlók sem fogják tiszteletben tartani értékeinket. Tudjuk, hogy a befogadás egy-egy ország, illetve az Európai Unió joga, politikai és állami jogkör és felelősség. Akiket azonban befogadtak, azokat mint velünk együtt élőket az általunk képviselt keresztyén értékek szerinti elbánás illeti meg.

Emlékeztetünk ugyanakkor a Kárpát-medence országait mindmáig átható krízisekre, menekültjeinkre, azokra, akik a régióinkban dúló háborúk és konfliktusok miatt már eleve közénk kényszerültek, s akiknek otthoni biztonságos élete továbbra is csak távoli remény. Az ő mellőzésük éppen olyan súlyos hiba, mint a migráció problémájának bármilyen egyoldalú kezelése. Mi, a Generális Konvent elnöksége kijelentjük, hogy az Európai Unió elsődleges feladata a saját polgáraitól való gondoskodás és azok védelme. A védelemhez hozzátartozik az alapvető emberi jogok mindenhol és minden körülmények közötti, megkülönböztetés nélküli biztosítása, a kettős mérce, a megkülönböztető elbírálás kiküszöbölése.

A szolidaritás bibliai parancsa feltétel nélküli. „Szeresd felebarátodat, mint magadat!” (3Móz 19,18) – ez a parancsolat minden emberre kiterjed, mert Isten minden embert „a maga képmására” teremtett (1Móz 1,27). Jézus Krisztus ezt a parancsolatot az isteni jó rend és élettörvény summájának tekintette (Mt 22,37–39), és arra tanít, hogy hitünk tükré az is, hogy a nélkülözőket, jövevényeket, betegeket és foglyokat tevőlegesen segítsük (Mt 5,43 skk.; Mt 24,31–46). Egyházunknak ezért elháríthatatlan feladata a szükségben lévők megsegítése, amely megilleti azokat is, akik közvetlen életveszély elől menekülnek, vagy csak a jobb élet reményében érkeznek, azokat is, akik keresztyén vallásúak vagy más vallást gyakorolnak, azokat is, akik képzetlenek vagy diplomások függetle-

nül attól, hogy csak átutaznak hazánkon vagy végérvényesen itt szeretnének letelepedni. Mindezt azzal a bibliai szabállyal erősítjük meg, hogy keresztyéni gondoskodásunk és szeretetünk elsőrendű iránya a reánk bízottak köre, családjuk, rokonságunk, kisebb-nagyobb közösségeink és nemzetünk. Emlékeztünk arra is, hogy a menekültek és bevándorlók emberi méltóságát, ügyük gyors és méltányos elbírálását is biztosítanunk kell. Ugyanerre biztatunk minden jóakarató embert, felelős vezetőt. Köszönetet mondunk egyházaink szeretetszolgálatának, valamint azoknak a gyülekezeteinknek és egyháztagjainknak, akik már eddig is részt vettek ebben a szolgálatban – és erre kérünk, illetve biztatunk a jövőben másokat is.

„Amíg időnk van, tegyünk jót mindenekkel, kiváltképpen hitünknek cselédeivel.” Gal 6,10

Balatonfüred, 2015. november 11.

a Generális Konvent elnöksége

Néhány bibliai és teológiai érv a menekültügy megítéléséhez

Mind a migránsügyben megszólaló nyugati egyházi vezetők, mind a libertinus¹ politikusok és újságírók különös módon ugyanazokat a bibliai példákat idézik – egyoldalúan és szövegkörnyezetükből kiragadva. A szeretet parancsára (Mt 22,39), az irgalmas samaritánus történetére (Lk 10,25–37) és a jövevények befogadásáról szóló mondásokra (2Móz 12; Mt 25,35.42) hivatkoznak, de figyelmen kívül hagyják mind a történeti bibliamagyarázat, mind a szisztematika-teológiai értelmezés szabályait.² Hivatkozásuk egyoldalú és felszínes, mert a szeretet nem mindent felülíró princípium, a samaritánus története nem minden rászoruló iránti könyörületről beszél, hanem inkább az intézményes vallás könyörtelenségéről, a Bibliában sokszorosan megbecsült jövevény pedig nemcsak szabadságot nyert az őt befogadó nép, vallási csoport és család körében, hanem kötelességeket is vállalt (vö. a szombat parancsolatával).

¹ Azért *libertinus* (szabados), mert a *liberális* (szabadelvű) kifejezés ebben az esetben túl jó.

² A történeti exegézis és a szisztematikateológiai magyarázat különbségét Gerhard Sauter tanítja világosan (Sauter, Gerhard – Stock, Alex: *Arbeitsweisen systematischer Theologie. Eine Anleitung*. 2., durchgesehene Aufl. Studium Theologie, Bd. 2. Chr. Kaiser – Matthias Grünwald, München–Mainz 1982). Van olyan világszinten vezető egyházi nyilatkozó is, aki a migránsok feltétel nélküli befogadása céljából nemcsak értelmezési szabályoknak, de még a bibliai szövegnek is szögesen ellentmond. Egyikük Chris Ferguson, a Református Egyházak Világközösségének főtitkára, aki a tíz szűz példázatára hivatkozva figyelmeztet, hogy ne legyünk „kirekesztő” okos szüzek, hanem osszuk meg olajunkat (!) a balga szüzekkel. Vö. Mt 25,14–30.

1. A szeretet nem cél, és nem általános etikai elv

Azt mondják: a jézusi szeretet parancsolja, hogy segítsünk a menekülteken.

A szeretet nem cél, hanem eszköz. (A keresztyén ember számára a cél az „örök élet”). Az emberszeretetnek határt szab az istenszeretet. De még Isten szeretete is „csak” mód, *kiváltképpen való út* (1Kor 12,31): *így szeretete Isten a világot* (Jn 3,16), tehát eszköz, nem cél. Az emberszeretetnek önmagunk szeretete is mértéket szab: *Szeresd felebarátodat, mint magadat* (3Móz 19,18; Mt 19,19; 22,39; Mk 12,31; Lk 10,27; Róm 13,9; Gal 5,14; Jak 2,8).

A szeretet azért sem erkölcsi elv, mert pusztá szentimentalizmussá válnék az őt korlátozó, korrelatív fogalom, az igazság nélkül (akár mint *veritas* – Ef 4,15, akár mint *institia* – Jer 23,6).³ Egyik a másik nélkül aligha lehet meg. Ha egyik sérül, a másik is fonákjára fordul: *elvesznek, akik nem szerették az igazságot, hogy általa üdvözüljenek... hanem a hamisságban gyönyörködtek* (2Thessz 2,10–12). A szeretet érvényesítése azt követeli, hogy előbb mérlegeljük, mi igazságos és méltányos. Csak Istennek jár a feltétlen szeretet, a felebarátnak csak annyi, amennyi saját magunknak. A szeretet nem írhatja felül az igazságot.

2. A keresztyénség az élet kultúrája

A világ muzulmán lakosságának fele, az európai muzulmánoknak pedig egyharmada helyesli vagy elfogadja az öngyilkos merényleteket. Az iszlám erőszakos, intoleráns vallás, a halál kultúráját hirdeti.

A keresztyénség a szeretettel együtt járó két további erkölcsi normát ismer: a szolgálatot és az áldozatot. Mindhárom egy célra néz, s ez a cél az örök élet.

A keresztyén hívő ember az örök életen nem pusztán a „túlvilági” létet érti a lineáris üdvtörténeti szemlélettel ellentétben, hanem azt a „csodálatos életet”,⁴ amely itt, a földön is számol Isten üdvözítő jelenlétével. Ezért az élet nem tétlen várakozás, hanem tevékenység, haladás a cél felé. A ilyen életfolytatás minőségét az Istenhez való helyes viszonyulás adja. A céltudatos élet nem ismer hátrálást és önfeladást. A keresztyénség nem a nihilizmus és nem a halál vallása. Az élet megmaradását, fenntarthatóságát éli és hirdeti. Pillanatnyi cselekvéseinket az örökkévalóság szempontja alatt kell nézni.

Célra irányulásunk a predestinációból is következik. Istennek célja van velünk, „örök életre kiválasztott gyülekezetének tagjaivá tett” (Heidelbergi Káté 54), feladatot adott, ehhez pedig talentumokat. Egész életünkkel el kell számolnunk, nemcsak a percnyi léttel, az éppen előttünk álló helyzettel, amelyet ha

³ Jeruzsálemben a siratófalnál tömegek vannak a szabadtéri istentiszteleteken. A környező utcák bejáratánál láda méretű kartondobozokba „perselyeznek”. A dobozok oldalán nagybetűs felirat: IGAZSÁGOSSÁG! A szeretetadomány nem egyszerűen a könyörületesség gyakorlása, hanem igazságtétel.

⁴ E kifejezéssel illeti Karácsony Sándor a transzcendencia felől minősített életet. (Karácsony Sándor: *Ocsúdó magyarság. Szokásrendszer és pedagógia*. Széphalom Könyvműhely, Budapest 2002, 31.)

éppen meg is oldottunk, csak elhárítottuk az elszámoltatás felelősségét. Adunk az utunkba jött koldulónak, hogy szabaduljunk tőle, nyugtassuk lelkiismeretünket. De az, amit adtunk, és amellyel szenvedését ideig-óráig enyhítettük, holnap talán a reánk bízottaknak, saját unokáinknak fog hiányozni.

3. Felelősség és sáfárság

Amikor a migránsok sürgetik, követelik a továbbjutást, a jobb ellátást, a libertinus politikum és annak sajtója ezt az emberi jogokra és Mt 25,35-re hivatkozva helyesli: *éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok*, stb. A keresztyén többség viszont nem érti, hogy ez miért „jár nekik”, hiszen az európai kultúrában az élet: felelősség, mégpedig vállalt, cselekvő felelősség és kötelesség minden itt élő vagy itt élni akaró ember számára!

A keresztyén felelősségnek és sáfárságnak mint érénynek alapja az a meggyőződés, hogy minden Istené, mindenünk, amink van, Isten ajándéka. Az ő, Jézus Krisztus által nekünk adott és nekünk tulajdonított igazságáért, megváltásáért és megújításáért hálából egész életünket az ő akarata, jövőnket irányító terve alá rendeljük.

A szeretetet és a velejáró áldozatot nem lehet kiprovokálni, hiszen Krisztus sem hagyta magát provokálni. Ha mégis provokálták, a feltett kérdést, a pillanatnyi problémát más dimenzióba, az örökkévalóság szempontja alá helyezte, és válaszaival mindig az élet megmaradását szolgálta: *Ha valaki... el akarja venni az alsó ruhádat, engedd át neki a felsőt is ... aki arcul üt jobb felől, tartsd oda a másik arcodat is* (Mt 5,39–40) stb., de ne veresd agyon magad...

Jogos önvédelem kell a honfoglalókkal szemben, mert az Istentől a teremtésben kapott felelősség azt jelenti, hogy földünk és annak gyümölcse őseinktől örökölt, „unokáinktól kölcsönbe kapott” javak. Ha a befogadás nem önfeláldozás, hanem önfeladás, akkor baj van a felelősséggel. A korinthusiaknak is adni kellett a szegényebb jeruzsálemi gyülekezetnek, *de nem úgy, hogy nekik könnyebbségük legyen, néktek pedig nyomorúságotok*⁵ (2Kor 8,13).⁶ A rászorulóknak adunk, de az örökséget, ami csak reánk van bízva, és el kell számolnunk vele, nem adjuk oda. Olcsó szeretet volna, de az igazság az örökség pártján van. A tulajdont, akár magán-, akár közösségi tulajdont mint örökséget azért kaptuk, hogy védjük, megszorítsuk és továbbadjuk. *Valakinek sokat adtak, sokat követelnek tőle; és akire sokat bízta, többet kívánnak tőle* (Lk 12,48).

Juhász Tamás

⁵ A RevKároli fordítása szerint. (Szerk. megj.)

⁶ Vö. Szűcs Ferenc: Menekültügy, migráció bibliai és teológiai etikai nézőpontból. In: *Confessio* 2015/2; ld. confessio.reformatus.hu/menekultugy-migracio-bibliai-es-teologiai-etikai-nezopontbol.

Menekültügy, migráció bibliai és teológiai etikai nézőpontból*

Menekültek pedig mindig lesznek veletek – akár így is idézhetnénk Jézus szegényekre vonatkozó szavait (Mt 26,11). A kiváltó okok sem változtak sokat az idők folyamán: üldözések, háborúk, természeti katasztrófák okozta szükséghelyzetek, valamint a megélhetés gazdasági tényezői, amelyek egy másik országban jobb kilátásokkal kecsegtetnek. A felsorolás két végpontja is jelzi, hogy különbséget lehet tenni az önként vállalt kivándorlás és a kikényszerített menekülés között.

Az előbbi kategóriába tartozik az iparilag, gazdaságilag fejlettebb országokba munkavállalás céljából történő bevándorlás, amely mögött legtöbbször a befogadó országoknak az az érdeke is állhat, hogy így olcsóbb munkaerőhöz jutnak, ill. olyan munkák elvégzéséhez nyernek munkaerőt, amelyre a helybeli lakosság már nem szívesen vállalkozik.⁷ Magyar példaként ide sorolhatjuk a múlt század fordulóján Amerikába történt tömeges kivándorlást vagy korunk ún. „vendégmunkásait” és bevándorlóit, akik mind az öt kontinens fejlett ipari államaiban megtalálhatók.⁸ Tömeges méreteinél fogva ez a jelenség éppen a befogadó országokban jelenthet problémát az etnikai arányok és a vallási-kulturális különbségek miatt. A magasan képzett bevándorlók esetében beszélhetünk úgynevezett „agyelszívásról” is, amely a befogadó ország számára azzal a gazdasági előnnyel jár, hogy a képzési költségeket megspórolva jut jól képzett munkaerőhöz. Ebben a kategóriában viszont reális lehetősége van egy idő után a hazatelepülésnek, minthogy a kivándorlók nagy része eleve csak átmeneti állapotnak tekinti a külföldi munkavállalást, mivel megtakarításait a legtöbb esetben szülőföldjén hatékonyabban tudja felhasználni. Az értelmiségi munkavállalók esetében ez a visszaáramlás még inkább hasznos lehet az anyaországnak, a megszerzett nyelv, és a szakmai tudás, tapasztalat miatt.

Menekültekről sajátos értelemben azonban csak az üldözések, háborúk vagy természeti katasztrófák áldozatainak esetében beszélhetünk. Helyzetük az előzőekhez viszonyítva annyiban más, hogy ők nem önként, megtervezetten hagyják el szülőföldjüket, hanem kényszerítő körülmények hatására, kiszolgáltatottan. Ezek között a politikai vagy vallási kisebbség üldöztetése áll az első helyen. A hatalmi struktúrák változása szükségszerűen teremt meg az új ellenségképet, amellyel az új hatalom le akar számolni. A történelmi példák azt mutatják, hogy a jobb társadalmi és anyagi helyzetben lévők hagyják el először a változások színterét, hiszen ők magukkal tudnak hozni bizonyos értékeket, amivel az újra-

---

* Megjelent a *Confessio* 2015/2-es számában; ld. confessio.reformatus.hu/menekultugy-migracio-bibliai-es-teologiai-etikai-nezopontbol. Ezen a helyen is köszönetet mondunk Csoma Áron felelős szerkesztőnek, hogy hozzájárult az írás másodközléséhez.

⁷ Bernstein, Ann – Weiner, Myron (eds.): *Migration and Refugee Policies. An Overview*. Cromwell Press, Trowbridge–Witts, 2002, XV–XVI.

⁸ Uo. 8.

kezdést egy másik országban biztosítani tudják.⁹ A legkiszolgáltatottabbak a szegények, de különösen a nők és a gyermekek. A minden kockázatot vállalók ki vannak szolgáltatva az ún. „segítő” lelkiismeretlen haszonszerzésének is, amint azt a közelmúlt tengeri katasztrófáinál és az embercsempészek üzleti manipulációinál láthattuk. Másfelől a befogadó államok határvédelmi politikája is érthető kerítést jelent, mivel ezeknek a kormányai joggal hivatkozhatnak a saját népük biztonságának szempontjaira.¹⁰ Az etikai és jogi problémák nehézsége annál a különbségtételnél jelentkezik, hogy kik azok, akiknek a befogadása valóban életmentést jelent vagy csupán életminőség-javulást. Felveti továbbá azt a globális felelősséget, amely a megoldást nem a menekülésben, hanem az embertelen struktúrák megváltoztatásának kikényszerítésében látja. A régi metafora szerint a hajót kell megmenteni az elsüllyedéstől, és nem a mentőcsónakokat túlterhelni, amely majd azok biztos pusztulásához vezet. Az ok és okozat tisztázásánál nem mellőzhetők az olyan tisztességes elemzések sem, amelyek rámutatnak azokra a külső hatalmi manipulációkra, amelyek egy-egy veszélyeztetett térség katonai és társadalmi instabilitásához vezettek, és ezzel elindították a kényszerű migrációs hullámokat. Nem volna helyes a következményeket kizárólag azokra a népekre ruházni, akiket nem terhel felelősség a helyzet előidézésében. A teológiai etika ezt a kérdést is csak az igazságosság és szeretet dialektikájában tárgyalhatja.

Bibliai analógiák

A bevezetésben említett örök problémát nyomon követhetjük már a bibliai időkben is, különösen az ószövetségi elbeszélésekben. A héber nyelv *GÉR* és *TÓŠÁB* (*idegen, jövevény*) szavai gyűjtőfogalmakként jelölik meg az Izráel népe között tartózkodó nem izráeli lakosokat. A törvény védelmét az özvegyekhez és árvákhoz hasonlóan terjeszti ki rájuk is az óizráeli jogrend (5Móz 10,18–19). A sabbatév terméséből nekik is juttatni kell (3Móz 25,6), és a menedékvárosok adta védelem őket is megillette (4Móz 35,15). Ennek az emberességi törvénynek a magyarázata, hogy Izráel maga is jövevény volt Egyiptom földjén, sőt a honfoglalás után sem vált tulajdonává a föld. Ez az ideiglenesség és átmenetiség szimbolikussá is vált Izráel önértelmezésében. A földhöz kötődő kánaáni kultuszokkal szemben ők éppen ebben az exodusállapotban élték át Isten szüntelen vezetését és védelmét.¹¹ A letelepedés hamis biztonságának vallási veszélyét a kőtemplom építésének prófétai elutasítása jelzi majd. Dávid építkezési tervére Nátán próféta szavain keresztül ez az isteni válasz érkezik: *Te házat akarsz nekem építeni, hogy abban lakjam? Hiszen attól kezdve, hogy kiboztam Izráel fiait Egyiptomból, nem laktam házban mindmáig, hanem csak hajlékomban, a sátorban jártam*

⁹ Segal, Uma A. – Elliott, Doreen – Mayados, Narnien S. (eds.): *Immigration Worldwide. Policies, Practices, Trends*. Oxford University Press, Oxford 2010. 7.

¹⁰ Bernstein, Ann – Weiner, Myron (eds.): *Migration and Refugee Policies. An Overview*, 20.

¹¹ Rad, Gerhard von: *Az Ószövetség teológiája* I. Osiris, Budapest 2000, 30.

(2Sám 7,5–6). A jövevény létforma alkalmas magának az emberi életútnak kifejezésére is (1Móz 47,9). Erre utal az Újszövetség is, amikor a hit hőseit olyan úton járó embereknek nevezi, akik *idegenek* (xenosz) és *jövevények* (parepidémosz) *a földön*” (Zsid 11,13).

A menekülési történetek a Bibliában legtöbbször megmenekülési híradások is, így mindig Isten gondviselésének tanúbizonyságai. A menekültstátusznak szinte valamennyi későbbi formájára találunk analógiákat a bibliai elbeszélésekben. A *természeti csapás*, a szárazság okozta éhínség elől menekül Moáb földjére Elimélek és Naomi (Ruth 1,1–5), a Saul elől bujdosó Dávid pedig *politikai menedékjogot* kér Ákis királytól (1Sám 21,11–15). De az Újszövetség arról is tudósít, hogy maga Jézus is átélte családjával együtt a *menekültstátuszt* Egyiptomban (Mt 2,13–15). Csodálatos meneküléseket élt át Pál apostol is, amikor a damaszkuszi városfalon kosárban eresztették le (2Kor 11,32), vagy amikor a cselszövők terve ellenére menekítették ki Jeruzsálemből (ApCsel 23,12–22). A tömeges menekülésre pedig éppen a jeruzsálemi ösgyülekezet lehet a történelmi példa, akik a szent város római ostroma elől Pellában települtek le.¹² Ennek a háttérben feltehetően a Mk 13,14 apokaliptikus jövendölése állhat: *akik Júdeában vannak, meneküljenek a hegyekrebe*. Az apokaliptikus beszédmód tágabb kortörténelmi szövegekörnyezete arról szól, hogy Krisztus gyülekezete osztozik a kor megpróbáltatásaiban, a háborúk és üldözések fenyegetettségében, de ez még nem a vég, és Isten a menekülést is előkészíti számukra. Mindez vigasztaló és bátorító üzenet lehetett az egyház későbbi szorongatott helyzeteiben is, mivel itt tapasztalta meg, hogy Isten erős vár és biztos menedék a nyomorúság idején (Zsolt 46,1–4).

A határok és az identitás

Migrációról, menekülésről csak abban az összefüggésben lehet beszélni, hogy a népi közösségeknek vannak határai. Pál az areopagoszi beszédben ennek két klasszikus formáját idézi: az idői, történelmi, valamint a térbeli határokat (ApCsel 17,26). Az „elrendelt idő” azt jelzi, hogy a népiség maga nem örök teremtési rend. Népek keletkeznek, elmúlnak és egymásba olvadhatnak, így csak egy-egy történelmi kairoszban töltik be küldetésüket.¹³ De van „lakozásuknak” térbeli határa is, akár genealógiai, akár nyelvi-kulturális értelemben beszélünk is az egy néphez tartozásról. Ezek a határok jelzik a közösségi identitást is, a sajátos összetartozást és különbözést „az egy vérből teremtettetett” emberiség egészén belül. A rész szerintiség embervoltunk velejárója mind egyéni, mind közösségi vonatkozásban. Nem lehetünk minden időben és helyen egyszerre otthon, korunk, tradíciónk és kultúránk határai meghatározzák identitásunkat.

¹² Balabanski, Vicky: *Eschatology in the Making. Mark, Matthew and the Didache*. Society for New Testament Studies Monograph Series 97. Cambridge University Press, Cambridge 1997, 102 ssk.

¹³ Barth, Karl: *Die kirchliche Dogmatik*. Band 3/4: *Die Lehre von der Schöpfung*. Vierter Teil. Evangelischer Verlag A. G., Zürich 1951, 340 ssk.

A migráció minden esetben kilépést jelent ebből a közegből, és belépést egy másik közösségi identitás életébe. Ha a befogadó közösség egyben elfogadó és toleráns is, akkor a „jövemény” megőrizheti identitásának számos vonását (nyelvet, vallását, szokásait), de egyben alkalmazkodnia is kell a befogadó közösség jog- és szokásrendjéhez. Az európai pluralizmus és multikulturalizmus gyakorlata éppen ezen a ponton jelez súlyos hiányosságokat. Egyrészt pl. a vallási semlegeség mítosza intoleranciába csaphat át, amely az eltérő identitások minden nyilvános szimbólumával szemben harcot hirdet. Ezzel gyakorlatilag éppen a szabadság és tolerancia eszményét adja fel. Sértőnek és kirekesztőnek tekinti a keresztyén civilizáció jelképeinek nyilvános megjelenítését éppúgy, mint a bevándorlók öltözködési és vallási szokásait. Az álliberalizmus hazugságát leginkább az olyan közvélemény-kutatások leplezik le, amelyek szerint a keresztyén jelképek (kereszt, karácsonyfa stb.) éppúgy nem zavarják a más vallások híveit, mint a keresztyén kultúrkörben élőket a burka vagy az ortodox zsidók öltözete.

Másfelől azonban a nagy tömegben megjelenő és alkalmazkodni nem akaró idegenek a xenofóbia és nacionalizmus érzéseit korbácsolják fel a befogadó nemzetek körében, akik saját identitásukat érzik veszélyben. Az államhatárok védelme a kormányok feladatai közé tartozik. Ennek figyelmen kívül hagyása olyan naivitás lenne, mintha a házak kerítéseit kellene lebontani, ill. a lakásajtókat nyitva tartani. Országhatárok ott is léteznek, ahol az átjárhatóságot egy átfogóbb közösségi összetartozás biztosítja (pl. a schengeni egyezmény vagy a Brit Nemzetközösség országai között). Egy ilyen bizalmi elven alapuló együttműködés ugyanakkor nem zárja ki azt az éberséget, hogy a rosszindulatú határsértőket ezeknek az országoknak is távol kell tartaniuk. Civilizációnk nagy ellentmondása, hogy a biztonsági szempontok miatt az állampolgároknak számos személyiségi jogról le kell lemondaniuk. Ha ezt saját országában mindenki vállalja, nem ítéltető el, ha ugyanezt az elvet a veszélyeztetett térségekből érkezők esetében is alkalmazzák. Egy ilyen társadalmi helyzet a keresztyén etika számára is komoly kihívást jelent, mert a bizalom és kölcsönös jóhiszeműség elveit egyensúlyban kell tartania a biztonság elvével. Ezt leginkább az átláthatóság (transzparencia) elvének gyakorlatba vitelével lehet biztosítani. Ebbe az irányba mutat már az újszövetségi „állampolgári etika” is: *Aszt akarod, hogy ne kelljen félned a hatalomtól? Tedd a jót, és dicséretet kapsz tőle* (Róm 13,3). A szociáletika nyelvén fogalmazva ez annyit jelent, hogy az egyéni, szubjektív érdekek összhangban kell lennie a közösségi, objektív érdekekkel. Ezt az összhangot sajnos megterhelheti a hatalommal szembeni bizalmatlanság, mégis igaz, hogy *abusus non tollit usum*.

Az illegális határátlépések minden esetben kriminalizálják az így belépőket. Ez azzal a veszéllyel is jár, hogy a csupán könnyebb megoldást kereső, de egyébként nem bűnöző migránsokra is rávetülhet egy olyan általánosító előítélet, amely terroristaként tekint rájuk túl azon, hogy maga a határsértés is bűncselekmény. Itt egyedül a bibliai menedékvárosokra vonatkozó eljárást lehet alkalmazni: a közösségi ítélet válassza ki a valóban menedékre szorulókat (4Móz 35,9–34).

Globalizáció és migráció

Korunkban a globalizáció többjelentésű fogalom. Pozitív értelme elsősorban a felelősség etikai határokon átívelő jellegében van. „Nincs esélyünk a fennmaradásra világethosz nélkül” – mondja Hans Küng.¹⁴ A globális ethosz kialakításához alapvető feltétel a világvallások közti dialógus. A világ globális közösséggé (*global village*) formálódásának leglátványosabb jelensége az ún. információs és kommunikációs forradalom, amely legyőzte a tér- és időbeli távolságokat. A média- és internetkapcsolatok hálózata így nemcsak egy időben tájékoztat a világ távoli pontjain történő eseményekről, de alkalmas arra is, hogy társadalmi elégedetlenséget támasszon, az emberi kapcsolatokat személytelen alapokra helyezze, valamint a hagyományokat és azok közösségi értékeit átalakítsa.¹⁵

A folyamat eredménye tehát ellentéte a Küng által megálmodott és oly szükséges etikai konszenzusnak. Ennek hatóköre így túlmutat a gazdasági szférán, noha legszembetűnőbben ott jelenik meg.¹⁶ Így alapvető érték- és szemléletváltozást eredményez, amelyet irányítani és manipulálni is lehet. A globális piacorientált szemlélet, amely az egyes országok polgáraiban csak potenciális vásárlót lát, ellentétesen működik azzal az értékörzéssel, amely érzelmileg is kötődik a szülőföldhöz, nemzeti nyelvhez és kultúrához. Ennek legkevésbé veszélyes része az, hogy pl. az étkezési kultúra területén bizonyos termékek és gyorsétteremláncok nemzetközi monopóliumra tesznek szert, így bármelyik kontinensen vagy országban az otthonosság érzetét keltik. Ezt azért neveztük kevésbé veszélyesnek a nemzeti hagyományokra nézve, mivel azt is tapasztaljuk, hogy párhuzamosan ébresztik fel a helyi specialitások iránti igényt is. Ez leginkább a turizmus területén tapasztalható. Aki egy idegen országba utazik, nem a mindenütt megtalálható ízekre és árukra kíváncsi, hanem a helyi sajátosságokra. A globalizációs kultúra ezért ambivalensen hat. Kisebb mértékben igaz ez a divatokra és a tömegzenei kultúrára nézve is. Az ellenhatások természetesen nem kisebbítik azt a kulturális globalizációt, amely a kultúra és „ideológiafogyasztás” terén az Egyesült Államok dominanciáját mutatja.¹⁷ Mindez azért jelentős tényező a migrációra nézve, mivel a tradíció olyan gyökereket is jelent, amelynek megtartóereje van. A migráció minden esetben ezeket a gyökereket szaggatja el.

A késői modernitás az ipari társadalmakon belül is a lakossági mobilitást segíti elő, de ezt ellensúlyozhatja egy ellentétes mozgás is, amely a munkahelyeket telepíti a szabad munkaerő közelébe. Ez sajnos azzal a mobilitással is együtt jár, amely a fejlettebb országokból az olcsóbb munkaerő irányában mozog, így nem teremt hosszú távú stabilitást a munkaerőpiacon.

¹⁴ Küng, Hans: *Világvallások etikája*. Egyházfórum könyvei 15. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest 1994, 19.

¹⁵ Segesváry Viktor: Globalizáció. In: *Valóság* XL (1997/7), (1–15) 3.

¹⁶ Kovács Zoltán János: A globalizáció, a szabadság, a gazdaság és az ember viszonyáról. In: *Valóság* XLIII (2000/9), (12–27) 12.

¹⁷ Árva László: A világgazdaság globalizálása és Magyarország helye a folyamatban. In: *Valóság* XLI (1998/2), (20–31) 22.

Az említett tendencia azt jelzi, hogy a globalizáció igazi veszélyét az a gazdasági dominancia jelenti, amely a fejletlenebb országokat ezeknek a gazdasági társaságoknak teljesen kiszolgáltatja.¹⁸ Nem véletlen, hogy az egyházak számára az etikai kihívást egy ilyen „új rabszolgaság” elleni fellépés jelentette. Az exodus motívumának bibliai képe nemcsak az ún. felszabadításteológiákban jelenik meg, hanem az ökumenikus találkozóknak is vezérmotívuma.¹⁹ „Az igazságtalanság láncainak szétszakítása” (RVSZ accrai nagygyűlés) annyit jelentene, hogy a migráció és menekülés okait kell megszüntetni, és annak a lehetőségét biztosítani, hogy mindenki a saját hazájában boldogulhasson.

A befogadás konkrét etikai problémái

A destruktív rendszerekkel szembeni tiltakozás nem feledteti el, hogy a menekültek és bevándorlók esetében konkrét emberi sorsokkal, tragédiákkal találkozunk. Ezért a segítséget sem lehet csupán általános kategóriákban megfogalmazni, mivel minden egyes szituáció más és más. A modern világban a segítség felelőssége nagyrészt az intézményekre hárul, amelyek sok esetben leveszik az egyén válláról a felelősséget.²⁰ A menekültek befogadásával sem egyénileg találkozunk, hanem az erre illetékes állami fórumok döntenek róla. A népi közösségeknek ezt a kollektív felelősségét megtalálhatjuk már az olyan jézusi Igékben, mint az utolsó ítéletről szóló tanítás (Mt 25,31–46). A népek történelmi megmértetésének egyik kritériuma, hogy *jövevény voltam, és befogadtatok engem* (Mt 25,35b). Itt a jelenlévő Krisztusról van szó, akin már most eldől a jövő. A megkülönböztetés és szétválasztás kritériuma tehát már most jelen van éppen azokban az apokaliptikus krízisekben, amelyek háborúkról és természeti csapásokról szólnak.²¹ Az úgynevezett alapvető emberi jogokat és az emberi méltóságot tehát nemcsak a teremtésben (természetjog) látja a teológia, hanem a krisztológiában is. Krisztus a menekültállapotban is sorsközösséget vállalt velünk (Mt 2,13–15), így a menekültek befogadásában mi vele vállalunk közösséget.

A pozitív történelmi példák azonban mindig olyan befogadható kisebbségről szólnak, amelyet meg kell különböztetni egy népvándorlásszerű folyamattól. Ez utóbbi számos szociáletikai problémát vet fel. Az nem lehet kérdés, hogy a keresztyén közösségek számára a krisztusi szeretet parancs az áldozat vállalását is jelenti, és ezzel a nagyobb közösség számára is jellé és hegyen épített (menedék) várossá is válnak.²² Az viszont kérdéses lehet, hogy az önkéntes áldozat-

¹⁸ Árva László: *A világgazdaság globalizálása és Magyarország helye a folyamatban*, 23.

¹⁹ Vö. Goudzwaard, Bob: *Globalization, Exclusion, Enslavement*. In: *Reformed World*, Vol. 46 (1996/3), (99–108) 105.

²⁰ Szűcs Ferenc: *Teológiai etika*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest 1993, 67–68.

²¹ Sauter, Gerhard: *What Dare We Hope? Reconsidering Eschatology*. Trinity Press International, Harrisburg, Pennsylvania 1999, 221.

²² Stott, John: *Issues Facing Christians Today. New Perspectives on Social and Moral Dilemmas*. Marshall Pickering, London 1990, 161.

vállalás helyett mennyiben kényszeríthető rá egy nemzeti közösségre egy parttalan menekültáradat, amely már nem is befogadásról, hanem önfeladásról szól. Az igazságosság és arányosság elvének egyensúlyban kell lennie a szolidaritás elvével. Erre hivatkozik Pál is a jeruzsálemi gyülekezet részére való adakozásnál. *Ugyanis azért, hogy másoknak könnyebbségük legyen, nektek ne legyen nyomorúságotok* (2Kor 8,13). Az egyenlőség szerinti mérce itt a méltányosságot és arányosságot fejezi ki (*ισοσυζ* – egyenlő, méltányos).²³

A végletes analógia a *bellum iustum*, az ún. igazságos háború klasszikus esete lehet, ami az önvédelem végső érveként (*ultima ratio*) jöhet szóba.²⁴ A terrorizmus fenyegetettségében a szabad migráció hasonló veszélyt jelenthet egy-egy ország békés életére nézve. Ezentúl a nemzeti és nemzetközi érdekek összhangja az etika örök dilemmája marad, amelyre a történelemben még nem született mindenki számára egyaránt kedvező megoldás. A jobb és balsorsú nemzetek, a győztesek és áldozatok történeti valósága nem válaszolható meg a teodícea körében. Isten nem azonos sem a történelemmel, sem a természeti csapásokkal. A Heidelbergi Káté szerint azonban a gondviselő Istenbe vetett hit a történések és közöttünk „Isten atyai kezét” látja (HK 26. kf.). Ennek a segítő, gondviselő kéznek lehetünk egy adott helyen és időben mi is eszközei. Minden ilyen segítség természeténél fogva csak részleges és időleges lehet, amelynek határaival számolnunk kell. Ennél többről a keresztyén teológia és etika nem szólhat a menekültügyben sem.

Szűcs Ferenc

---

²³ Williams, C. S. C.: *I And II Corinthians*. Peake's Commentary on the Bible. (Ed. M. Black and H. H. Rowley) Nelson, London–New York 1962, 972.

²⁴ Brunner, Emil: *Das Gebot und die Ordnungen*. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen 1933, 459.